

**PRAVDA ZA
SVAKO DIJETE**

*Biro za ljudska prava Tuzla
Human Rights Office Tuzla*



ODGOJNE PREPORUKE

Brošura za roditelje/staratelje

Autor:
Alma Kovačić,
dipl.psiholog i psihoterapeut

ODGOJNE PREPORUKE ZA RODITELJE / STARATELJE

Poštovani roditelji, sve što Vas zanima o pravima i obavezama Vašeg djeteta koje se našlo u sukobu sa zakonom, kao i o Vašim obavezama koje se tiču primjene odgojnih preporuka, naći ćete na stranicama ove brošure.

Poštovani roditelji,

ovo je brošura o odgojnim preporukama. Vjerovatno se po prvi put susrećete s pojmom odgojnih preporuka, kao i sa situacijom da se Vaše dijete našlo u sukobu sa zakonom. Brošuru smo izradili samo za Vas, kako biste se pravilno informirali o svim koracima koji se trebaju preduzeti u postupku izricanja odgojnih preporuka.

Prije svega, jako je bitno da budete svjesni kako Vi kao roditelj imate značajnu i aktivnu ulogu u cjelokupnom postupku izricanja odgojnih preporuka. Postupak koji se provodi prema Vašem djetetu ima bitnu odgojnu funkciju.

Taj postupak se naziva **DIVERZIONI POSTUPAK**, i njime se nešto preusmjerava, a preusmjerava se krivični postupak prema mehanizmima okončanja **izvan suda**. To znači da se diverzionim postupkom NE pokreće KRIVIČNI postupak kojim se maloljetnik izlaže sudskom postupku izricanja krivičnih sankcija nego se primjenjuju neke druge mjere - tzv. ALTERNATIVNE MJERE. Alternativne mjere imaju za cilj razviti osjećaj odgovornosti maloljetnika za vlastito ponašanje, otkloniti uzroke ponašanja koje je dovelo do učinjenja djela i ojačati pozitivne potencijale maloljetnika te osnažiti oštećenu osobu i zajednicu. **Upravo su odgojne preporuke jedna vrsta alternativnih mjera.**

S druge strane, krivični postupak podrazumijeva **pokretanje postupka prema maloljetniku**, nakon kojeg tužilac podnosi i prijedlog sudu za izricanje određene sudske mjere. To podrazumijeva da se maloljetnik i njegovi roditelji, zajedno sa svim ostalim učesnicima krivičnog djela pozivaju na sudska ročišta i u konačnici sud donosi odluku o prijedlogu tužilaštva. Maloljetniku se tada, ukoliko se tokom sudskog postupka utvrdi odgovornost, može izreći krivična sankcija odnosno odgojna mjera ili neka strožija kazna.

Bitna razlika u odnosu na diverzioni postupak je što maloljetnik u formalnom krivičnom postupku, ukoliko sud utvrdi njegovu odgovornost i donese rješenje o izricanju krivične sankcije, biva evidentiran kao izvršilac krivičnog djela. U diverzionom postupku, maloljetniku se daje **ŠANSA** da svojim ponašanjem tj. ispunjavanjem alternativnih mjera poput rada u korist društvene zajednice ili oštećenog, izvinjenja i naknade štete žrtvi, uključivanja u odgovarajuće programe savjetovanja te pohađanja dodatnih kurseva i edukacije, preuzme odgovornost za učinjeno djelo, a nakon čega se krivični postupak ne pokreće. Ovaj se maloljetnik potom **ne evidentira kao učinilac krivičnog djela.**

Zašto biste trebali pročitati ovu brošuru?

1. Jer ste roditelj djeteta koje se našlo u sukobu sa zakonom

Ukoliko je Vaše dijete maloljetnik, tj. ima od 14 do 18 godina i našlo se u sukobu sa zakonom time što je izvršilo ponašanje koje je opisano kao krivično djelo, jako je bitno da se informirate o procesu kojem ste dužni prisustvovati jer time pomažete svom djetetu.

Zakon u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji štiti djecu i maloljetnike tokom krivičnog postupka, ali i određuje načine postupanja prema maloljetnicima koji su počinili krivično djelo, zove se **Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku F BiH (Zakon)**.

Postupanje s djecom koja su se našla u sukobu sa zakonom podrazumijeva prvenstveno **njihovu zaštitu, podršku i iznalaženje najboljih rješenja** kako bi, zajedno s njima, **korigirali njihova neprimjerena ponašanja**.

Zakon predviđa da se djeci od **14 do 18 godina (maloljetnicima)**, za počinjena lakša krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, mogu izreći odgojne preporuke.

Jedan od uslova za izricanje odgojnih preporuka je da dijete **slobodno i dobrovoljno priznaje učinjenje tog djela**. Međutim, djeca, ponekad zbog straha od roditeljske reakcije ili nekih drugih razloga, negiraju učinjeno, te time onemogućavaju izricanje ove mjere. Tu Vi kao roditelj, imate ključnu ulogu da svojim odgovornim stavom i ispravnim, strpljivim odnosom i razgovorom pružite podršku djetetu u davanju istinitih i tačnih informacija o učešću u krivičnom djelu. Vaša informiranost doprinosi kvalitetnijem vođenju postupka i određivanjem najboljih mjera kojima se mijenja neodgovarajuće ponašanje Vašeg djeteta koje ga je i dovelo do učinjenja djela.

2. Jer želite reagovati s ciljem postizanja najboljih interesa svoga djeteta

Budite svjesni da ne postoji savršen roditelj, niti onaj najbolji. Ipak, **postoji najbolja reakcija na ispoljena neprihvatljiva ponašanja**. To je reakcija koja je usmjerena na najbolje interese djeteta.

Podržavanjem djeteta da slobodno i dobrovoljno da **istinit** iskaz, bilo da njime priznaje ili poriče krivično djelo, Vi štite svoje dijete i pozitivno utičete na njega.

Primjenom odgojnih preporuka, jača se djetetova odgovornost kako ubuduće ne bi činilo krivična djela, jer dijete svojim postupcima, kroz primjenu odgojnih preporuka, stiže uvid u posljedice svoga ponašanja želeći ga promijeniti, postaje svjesno posljedica koje je njegovo djelo ostavilo na oštećenu osobu, te poduzima određene aktivnosti kako bi umanjilo ili nadoknadilo štetu nastalu krivičnim djelom. Razumijevanjem posljedica sopstvenog ponašanja i preuzimanjem lične odgovornosti, mogućnost ponavljanja krivičnog djela se značajno smanjuje.

Šta je bitno, da kao roditelj maloljetnog djeteta koje se našlo u sukobu sa zakonom, znate o krivičnom postupku koji slijedi?

- Ako Vaše dijete u vrijeme učinjenja djela nije navršilo **14 godina**, prema njemu **se ne mogu izreći krivične sankcije niti primijeniti druge mjere**, a tako ni odgojne preporuke.
- Ako Vaše dijete, u vrijeme počinjenja krivičnog djela ima **od 14 do 18 godina**, mogu mu se izreći krivične sankcije ili primijeniti druge mjere.
- Pravo Vašeg djeteta je da mu **se jasno kaže zbog čega je optužen** i da mu se priznanje **ne iznuđuje** silom.
- Vaše dijete MORA imati pravnu pomoć branitelja koji ima poseban certifikat za rad s maloljetnicima, a kojeg možete, kao roditelj, sami angažirati ili će mu ga dodijeliti nadležni sud, ukoliko ga Vi niste u mogućnosti angažirati tj. platiti. Njegova dužnost je da štiti najbolji interes Vašeg djeteta i aktivno učestvuje u svim fazama postupka što može podrazumijevati i davanje prijedloga za izricanje odgojnih preporuka, ukoliko su tužilaštvo ili sud, iz bilo kojeg razloga, propustili razmotriti mogućnost izricanja ove vrste alternativnih mjera.
- Vaše dijete ima pravo na Vaše prisustvo tokom cijelog postupka.
- Pravo na zaštitu privatnosti Vašeg djeteta, koje se našlo u sukobu sa zakonom, se poštuje u svim fazama postupka, tako da se u medijima neće objaviti ime i drugi podaci koji otkrivaju identitet Vašeg djeteta.



Šta su odgojne preporuke?

Odgojne preporuke predstavljaju oblik **posebnih, alternativnih mjera** koje tužioc ili sudije izriču maloljetnim učiniocima krivičnog djela. Ovim mjerama tj. preporukama se vrši **skretanje** s krivičnog postupka i izricanje krivičnih sankcija u sudskoj proceduri.

„Klasična sudska procedura“ podrazumijeva vođenje krivičnog postupka prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela radi utvrđivanja krivice za određeno ponašanje. Ako se ta krivica dokaže, onda se djetetu izriče krivična sankcija. Često je samo vođenje krivičnog postupka vrlo stresno za dijete, pa se preporučuje njegovo izbjegavanje kad god je to moguće.

U daljem tekstu, upoznat ćete se koji uslovi moraju biti zadovoljeni kako bi se izrekle odgojne preporuke i izbjeglo vođenje krivičnog postupka.

Šta je cilj odgojnih preporuka?

Cilj odgojnih preporuka je PREUSMJERAVANJE Vašeg djeteta, koje se našlo u sukobu sa zakonom, od redovnog krivičnog postupka iz sljedećih razloga:

- kako bi se izbjegle negativne posljedice koje krivični postupak može imati na Vaše dijete poput etiketiranja, osjećaja odbačenosti, intenzivne krivice i stresa a što može izazvati i teže negativne psihološke reakcije.
- kako bi Vaše dijete moglo sagledati posljedice svoga djela i preuzeti odgovornost za ono što je učinilo.
- kako bi se omogućilo rješavanje slučaja kroz dijalog Vašeg djeteta sa oštećenom osobom, ako je ona spremna na dijalog koji treba da dovede do međusobnog razumijevanja,
- kako bi se omogućilo da Vaše dijete radom u korist društvene zajednice vlastitim snagama učestvuje u otklanjanju štetnih posljedica takvoga djela.
- ili kako bi se omogućilo da Vaše dijete, kroz odgovarajuću savjetodavnu podršku, stekne uvid u štetnost svog ponašanja i više ga ne ponavlja.



Kada se Vašem djetetu mogu predložiti odgojne preporuke?

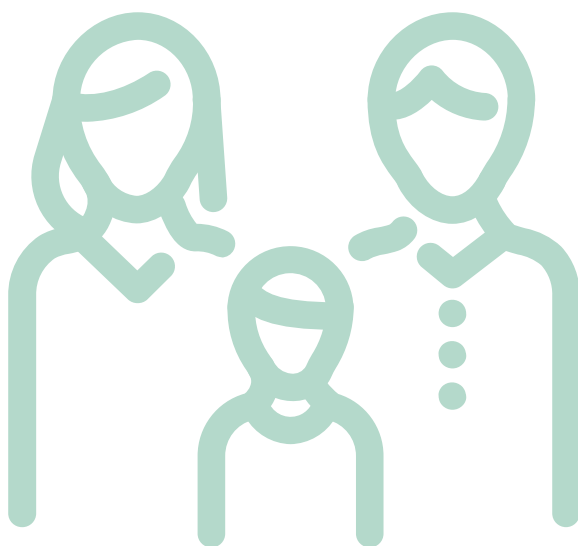
Da bi tužilac/sudija mogao razmatrati izricanje odgojnih preporuka prema Vašem djetetu, potrebno je da prethodno budu zadovoljeni SVI navedeni uslovi:

- Ukoliko krivično djelo koje je počinilo Vaše dijete spada u djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. To su, takoreći, lakša krivična djela, npr. krivična djela: Laka tjelesna ozljeda, Učestvovanje u tuči, Oštećenje tuđe stvari, Krađa i dr.,
- Tužilac/sudija mogu razmatrati izricanje odgojnih preporuka i za krivična djela za koje je propisana i kazna DUŽA od tri godine **ali jedino** ukoliko ranije ponašanje Vašeg djeteta nije bilo problematično, te ukoliko njegove lične karakteristike ne ukazuju na postojanje određenih psiholoških problema u odnosu prema sebi i drugima, ukoliko je Vaš odnos prema njemu i njegovim obavezama bio odgovoran kao i njegov odnos prema školi i školskim obavezama i sl.
- Ukoliko Vaše dijete **slobodno i dobrovoljno** priznaje krivično djelo.
- Kada postoji **dovoljno dokaza** da je Vaše dijete zaista počinilo krivično djelo
- Kada Vaše dijete u pisanoj formi **izražava spremnost za pomirenje sa oštećenim**,
- Kada Vaše dijete u pisanoj formi **dâ pristanak za primjenu odgojne preporuke**, a u slučaju mlađih maloljetnika (tj. uzrasta od 14 do 16 godina) potreban je i Vaš pristanak
- **Kada u pisanoj formi pristanak dâ i oštećeni**, tj. kada je učinjenim djelom Vašeg djeteta drugoj osobi nanosena šteta (npr. nanosena tjelesna ozljeda, tjelesno ugrožavanje, psihička patnja, materijalna šteta – otuđivanjem ili uništavanjem ličnih stvari oštećenog), te oštećeni pristane da kroz poseban postupak posredovanje Vaše dijete uputi izvinjenje oštećenom ili se dogovore oko materijalne ili nematerijalne naknade štete.



Šta možete učiniti Vi, kao roditelj djeteta kojem je predloženo izricanje odgojnih preporuka?

- Recite djetetu da ga prihvatate i volite bez obzira na grešku koju je učinio/la, kao i negativne posljedice takve greške
- Pomozite mu da stekne dovoljno povjerenja u Vas, što je preduslov toga da vam se povjeri i ispriča do detalja, kako je došlo do nemilog događaja. Jednako tako je važno da podstaknete dijete da vam ispriča ili pokaže svoja osjećanja koja su u takvim situacijama najčešće veoma pomiješana. Uglavnom je prisutna emocija straha i strepnje zbog posljedica onoga što je učinio/la.
- ***Osudite ono što je dijete učinilo, ali nikako nemojte osuđivati njega/nju kao ličnost.***
- Vaša reakcija ne smije prijeći u prezaštitničko ponašanje prema djetetu i negaciju njegove krivice – **TO NIJE DOBRO ZA DIJETE**, jer na taj način sprečavate i onemogućujete da dijete stekne uvid u ono što je pogriješilo, te da iz te greške nauči, što je najsnažnija prevencija, odnosno način zaštite od eventualno budućih krivičnih djela
- Jako je bitno da prije i tokom cjelokupnog postupka saslušanja pažljivo slušate šta govori Vaše dijete, ***i pružite mu podršku da o djelu za koje se sumnjiči kaže punu istinu, te da podržite i pohvalite njegovo prihvatanje odgovornosti: ovakvim postupkom već činite najbolje za svoje dijete.***



Koje se odgojne preporuke mogu izreći?

1. **Lično izvinjenje oštećenom**
2. **Naknada štete oštećenom**
3. **Redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao**
4. **Uključivanje u rad, bez naknade, u humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja**
5. **Liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulantno),**
6. **Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih, obrazovnih psiholoških i drugih savjetovališta**

Kako izgleda postupak izricanja odgojnih preporuka?

- Nakon saslušanja Vašeg djeteta koje se našlo u sukobu sa zakonom, zajedno sa ostalim dokazima, izvještaj o počinjenom krivičnom djelu se dostavlja tužiocu.
- U slučaju da tužilac procijeni da je opravdano izricanje odgojnih preporuka, prikuplja sljedeće podatke:
- **Pismenu saglasnost** Vašeg djeteta na primjenu jedne ili više odgojnih preporuka, te ukoliko Vaše dijete ima manje od 16 godina, i Vašu saglasnost uz koju dostavlja i informaciju o primjeni odgojnih preporuka. Kada dobijete obavijest Tužilaštva o potrebi da se Vi i Vaše dijete očitujete o primjeni odgojne preporuke, dužni ste je popunjenu vratiti Tužilaštvu u **roku od osam dana**.
- pismenu saglasnost osobe oštećene krivičnim djelom da joj Vaše dijete uputi izvinjenje ili nadoknadi štetu ukoliko se tužilac odluči za primjenu odgojnih preporuka "Lično izvinjenje oštećenom" i "Naknada štete oštećenom".
- Priznanje Vašeg djeteta da je učinilo krivično djelo nakon toga ne može biti korišteno protiv njega u bilo kojem drugom naknadnom postupku.
- Nakon svih prikupljenih podataka, ako odluči da je to opravdano, tužilac donosi odluku o primjeni određene odgojne preporuke i dostavlja je nadležnom organu starateljstva (centru za socijalni rad) koji prati izvršenje odgojnih preporuka, a po izvršenju odgojne preporuke donosi **Naredbu o nepokretanju pripremnog postupka** prema Vašem djetetu uz izricanje jedne ili više odgojnih preporuka, vodeći računa pri tome da se primjenom odgojnih preporuka ne ometa redovno školovanje ili rad Vašeg djeteta.

Šta će se desiti ukoliko Vaše dijete ne priznaje krivično djelo za koje postoji dovoljno dokaza da ga je počinilo?

- Tužilac će pokrenuti pripremni postupak prema Vašem djetetu, u kojem će tražiti dodatne podatke o Vašem djetetu ili dodatne informacije, detaljnije uključivanje centra za socijalni rad (socijalnu, psihološku, pedagošku i eventualno medicinsku/psihijatrijsku procjenu Vašeg djeteta) s ciljem prikupljanja što većeg broja dokaza o ponašanju i ličnosti Vašeg djeteta i porodičnih prilika, roditeljskog odnosa i odgovornosti i sl.
- Kada prikupi ove informacije, tužilac će podnijeti prijedlog sudu za izricanje krivične sankcije, nakon čega ćete Vi i Vaše dijete, zajedno sa ostalim svjedocima i braniteljem biti pozivani na sud.
- Sud će nakon okončanog postupka, a na osnovu svih dokaza, donijeti rješenje Vašem djetetu kojom mu se izriče krivična sankcija ili će donijeti rješenje kojim će se postupak obustaviti.

Ovisno o težini i okolnostima počinjenja krivičnog djela, krivične sankcije mogu uključivati:

- mjere upozorenja i usmjeravanja kojima se Vaše dijete u sudskom postupku upozorava na štetnost učinjenog i na posljedice ponovnog činjenja krivičnog djela.
- Mjere pojačanog nadzora kojima ste dužni pojačano nadzirati Vaše dijete kroz određeni period u saradnji s nadležnim centrom za socijalni rad ili njegovo ponašanje nadzire centar za socijalni rad uz Vaše potpuno uključivanje i saradnju.
- Zavodske mjere (upućivanje u odgojni centar ili druge ustanove za odgoj i vaspitanje djece);
- Kazna maloljetničkog zatvora koja se može izreći samo starijim maloljetnicima
- O izrečenim odgojnim mjerama se vodi krivična evidencija i ovi podaci se mogu dati samo sudu, tužilaštvu, organima unutarnjih poslova i organima starateljstva.

Ono što je važno istaći jeste da odgojne preporuke, u odnosu na odgojne mjere, imaju znatno veći preventivni učinak na samog maloljetnika jer njihova primjena podrazumijeva uključivanje različitih servisa podrške u društvenoj zajednici čime se nastoji, u što je moguće većoj mjeri, uspostaviti odnosi koji su narušeni počinjenjem krivičnog djela i ostvariti puno uključivanje maloljetnika u zajednicu.

Koja je Vaša i uloga Vašeg djeteta u procesu primjene odgojnih preporuka?

- Od Vas i Vašeg djeteta se očekuje saradnja s nadležnim centrom za socijalni rad i ostalim ustanovama koje učestvuju u postupku primjene odgojnih preporuka koja podrazumijeva redovno javljanje na pozive ovih ustanova, poštovanje vremenskih ograničenja, uredno i opravdano obavješćavanje nadležnih ustanova o spriječenosti dolaska na zadani termin i sl.
- Vaše dijete i Vi ste dužni dosljedno ispunjavati plan primjene odgojnih preporuka.

Koliko traje primjena odgojnih preporuka?

- Odgojne preporuke mogu **trajati najduže jednu godinu** i mogu se izricati na pune sate, dane i mjesece.

Postoje li razlike u primjeni pojedinih odgojnih preporuka?

- Razlike postoje. U nastavku teksta, upoznajte se sa obavezama Vašeg djeteta za svaku odgojnu preporuku posebno.





Odgojna preporuka

Lično izvinjenje oštećenom

Odgojna preporuka - Lično izvinjenje oštećenom

Odgojne preporuke „Lično izvinjenje oštećenom i Naknada štete oštećenom“ predstavljaju poseban oblik rješavanja konflikta koji uključuje „posrednika“-posebno obučenu „neutralnu“ osobu koja pokušava pomoći stranama u sukobu da uspostave dijalog, otvoreno razgovaraju o sukobu, razumiju međusobne razlike i da, s tim u vezi, iskažu interes da razriješe problem i postignu dogovor na koji način nastala šteta može, realno, da bude popravljena ili nadoknađena. Osnovni cilj posredovanja jeste da se strane u sukobu ohrabre da zajednički dođu do rješenja problema i da dijalog bude jedini način kojim se dolazi do međusobnog sporazuma.

Ko provodi postupak za odgojnu preporuku “Lično izvinjenje oštećenom”?

- Posebno educirana osoba nadležnog organa starateljstva tj. **centra za socijalni rad**.

Koja je procedura primjene odgojne preporuke “Lično izvinjenje oštećenom”?

- Postupak primjene ove odgojne preporuke se mora okončati najkasnije u roku od 45 dana od dana prijema predmeta od strane tužioca ili sudije, a za koji je zadužen nadležni centar za socijalni rad.
- Posrednik koji organizira sastanak sa Vašim djetetom i oštećenim će veoma obazrivo i odgovorno pristupiti postupku razgovora između Vašeg djeteta i oštećenog. Vaše dijete i Vas će pripremiti na razgovor s oštećenom stranom. Na isti način, pripremit će i oštećenu stranu.
- Ukoliko Vaše dijete pristupi posredovanju tj. razgovoru sa oštećenim, ono mora iskazati **spremnost da preuzme odgovornost za svoje postupke**, i mora razumjeti da odustajanje ili neispunjenje obaveze ima zaposljedicu pokretanje pripremnog (sudskog) postupka.
- Vi, kao roditelj ne morate biti prisutni na sastanku (zajedničkom razgovoru) Vašeg djeteta sa oštećenim.
- U zajedničkom razgovoru Vašeg djeteta i oštećenog koji vodi posrednik daje se mogućnost Vašem djetetu da iznese svoje razloge za lično izvinjenje, a oštećenom da iznese svoje razloge za prihvatanje izvinjenja, a nakon čega će se izraditi i pismeni zapisnik u koji se unosi izjava Vašeg djeteta koje svojim riječima i na prikladan način izražava žaljenje i kajanje za krivično djelo koje je počinio, kao i izjava oštećenog da prihvata izvinjenje Vašeg djeteta.

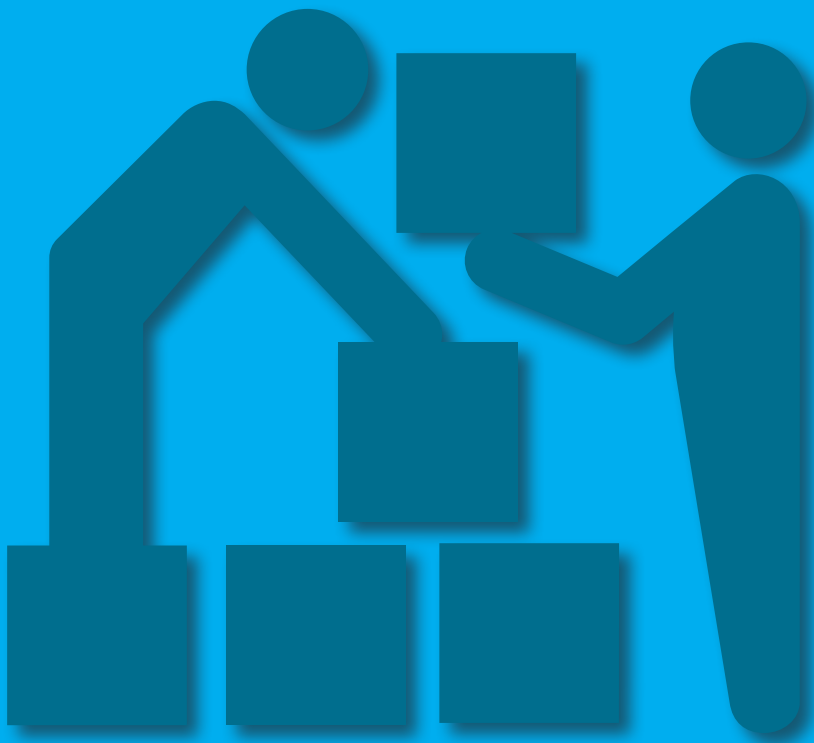
- Zapisnik o postignutom sporazumu o ličnom izvinjenju oštećenom potpisuju svi prisutni.
- Ukoliko se Vaše dijete lično izvinilo oštećenom, a oštećeni prihvatio izvinjenje, tužilac istovremeno donosi naredbu kojom se izriče odgojna preporuka lično izvinjenje oštećenom i naredbu o nepokretanju pripremnog postupka.
- Ukoliko oštećeni, iz određenih razloga, ne prihvati izvinjenje ili se Vaše dijete nije izvinilo oštećenom, tužilac donosi naredbu o pokretanju pripremnog postupka, a sudija postupa po prijedlogu tužioca za izricanje odgojne mjere.

Šta je bitno da potaknete kod Vašeg djeteta prije dolaska na razgovor sa oštećenim?

- Bitno je da Vašim odnosom prema oštećenom potaknete osjećaj empatije (saosjećanja) Vašeg djeteta prema toj osobi kako bi ono bilo u stanju prepoznati posljedice koje je svojim postupcima stvorilo oštećenom.







Odgojna preporuka

Naknada štete oštećenom

**Ko provodi postupak za odgojnu preporuku
"Naknada štete oštećenom"?**

- Posebno obučena osoba nadležnog organa starateljstva tj. centra za socijalni rad.

**Koja je procedura primjene odgojne preporuke
"Naknada štete oštećenom"?**

- Nadoknada štete oštećenoj strani može biti realizirana kroz direktnu materijalnu nadoknad, kao i rad na popravljanju konkretno učinjene štete kroz lični rad vašeg djeteta ili primjerenu uslugu vašeg djeteta koja je u vezi s krivičnim djelom (npr.pomoć oštećenoj strani u učenju ili slično).
- Ukoliko je oštećenom nanesena znatna materijalna šteta, a Vaše dijete i Vi ste u mogućnosti da je nadoknadite ili da Vaše dijete nadoknadi štetu ličnim radom, tužilac će donijeti odluku o upućivanju predmeta organu starateljstva na izvršenje ove odgojne preporuke.
- Lični rad Vašeg djeteta može trajati najviše 60 sati u periodu od tri mjeseca, s tim da taj rad ne ometa njegovo/njeno školovanje ili zaposlenje, odnosno da ne šteti njegovom ugledu i dostojanstvu,
- Postupak primjene ove odgojne preporuke se mora okončati najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema predmeta od tužioca ili sudije, a za koji je zadužen centar za socijalni rad.
- Posrednik koji organizira sastanak s Vašim djetetom i oštećenim će veoma obazrivo i odgovorno pristupiti postupku razgovora između Vašeg djeteta i oštećenog. Vaše dijete i Vas će pripremiti na razgovor s oštećenom stranom. Na isti način, pripremit će i oštećenu stranu.
- Ukoliko Vaše dijete pristupi posredovanju tj. razgovoru sa oštećenim, ono mora iskazati **spremnost da preuzme odgovornost za svoje postupke**, kao i da odustajanje ili neispunjenje obaveze ima za posljedicu pokretanje pripremnog (sudskog) postupka.
- Posebno će se obratiti pažnja na spremnost Vašeg djeteta da nadoknadi štetu oštećenom i provjeriti da li su Vašem djetetu poznate posljedice djela koje je imao oštećeni.
- Ukoliko Vaše dijete i Vi kao roditelji niste u stanju vratiti ili nadoknaditi štetu u novčanom iznosu, jako je bitno da se pokušaju pronaći načini na koji se šteta može nadoknaditi a da je takvo rješenje i u interesu oštećenog. Tako Vaše dijete može izraziti spremnost da naknadi štetu **ličnim radom** na određeni broj sati u periodu od tri mjeseca.

- Vi, kao roditelj ne morate biti prisutni narednom sastanku/ zajedničkom razgovoru Vašeg djeteta sa oštećenim.
- Na zajedničkim razgovoru Vašeg djeteta sa oštećenim, utvrdit će se način nadoknade štete oštećenom ukoliko se postigao dogovor, a nakon čega će se izraditi i pismeni zapisnik u koji se unosi izjava Vašeg djeteta kako će nadoknaditi štetu i pristanak oštećenog.
- Načini nadoknade štete mogu biti:
 - obavljanje nekog rada za oštećenog;
 - zajednička akcija Vašeg djeteta i oštećenog (pomaganje oštećenom pri obavljanju određenih radova, zajednički humanitarni rad);
 - mali poklon (npr. cvijeće) kao simbolična gesta izvinjenja i pomirenja;
 - novčana nadoknada oštećenom za pričinjenu štetu.
- U zapisnik se unosi izjava Vašeg djeteta o spremnosti za naknadu štete oštećenom u tačno određenom iznosu, odnosno tačan broj sati ličnog rada Vašeg djeteta u periodu od tri mjeseca. Unosi se i izjava oštećenog kojom prihvata naknadu navedenog iznosa štete, odnosno da je spreman da mu maloljetnik naknadi štetu svojim ličnim radom u određenom broju sati u periodu od tri mjeseca.
- Zapisnik o postignutom sporazumu o naknadi štete oštećenom potpisuju svi prisutni.
- Ukoliko je Vaše dijete nadoknadilo štetu oštećenom, tužilac istovremeno donosi naredbu o nepokretanju pripremnog postupka.
- Ukoliko oštećeni, iz određenih razloga, ne prihvati primjenu odgojne preporuke ili Vaše dijete nije nadoknadilo štetu, tužilac donosi naredbu o pokretanju pripremnog postupka, a sudija postupa po prijedlogu tužioca za izricanje odgojne mjere.







Odgojna preporuka

**Redovno pohađanje
škole ili redovno
odlaženje na posao**

Kada se najčešće izriče ova odgojna preporuka?

- Ova preporuka se izriče ukoliko je dijete sklono čestom, prekomjernom i neopravdanom izostajanju s nastave/posla, a i krivično djelo je počinjeno u to vrijeme, te ukoliko kontinuirano i intenzivno odsustvuje iz škole/posla.

Ko provodi odgojnu preporuku "Redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao"?

- Ovu preporuku provodi nadležni organ starateljstva tj. centar za socijalni rad u **saradnji s odgovornim licem iz škole** koju pohađa Vaše dijete ili s poslodavcem gdje je Vaše dijete zaposleno.

Koja je procedura primjene odgojne preporuke "Redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao"?

- U školi / na poslu se imenuje odgovorno lice koje je obavezno pratiti:
 - redovnost prisustva djeteta na nastavi/poslu;
 - ukupno ponašanje djeteta u školi, od odnosa prema nastavnom osoblju i poštivanju njihovog autoriteta, odnosa prema drugim učenicima do poštivanja pravila i kućnog reda škole, kao i odnosa prema imovini;
 - vladanje na svim nastavnim i vannastavnim aktivnostima, a posebno ako se radi o djetetu koje je sklono ispadima i izazivanju ekscesa;
 - uspješnost u svladavanju nastavnog gradiva i uočavati eventualne poteškoće.
- Nakon određenog vremena, a u zavisnosti od procjene organa starateljstva i odgovornog lica škole/radnog mjesta tj. ukoliko je maloljetnik redovno pohađao školu/posao, centar za socijalni rad obavještava tužioca koji donosi naredbu o nepokretanju pripremnog postupka.
- Ako Vaše dijete ne ispuní obaveze date ovom odgojnom preporukom, tužilac/sudija donosi naredbu o pokretanju pripremnog postupka prema Vašem djetetu što znači da će se postupak nastaviti i u sudskoj proceduri.
- Ova preporuka može trajati najviše godinu dana.

Šta se od Vas kao roditelja očekuje?

- Od Vas kao roditelja se očekuje kontinuirana saradnja sa stručnim osobljem škole, kao i sa osobama koje su određene da neposredno prate ukupno ponašanje Vašeg djeteta u školi. Budite dio tima koji ima isti cilj, a to je omogućiti najbolju pomoć Vašem djetetu.



Odgojna preporuka

**Uključivanje u rad,
bez naknade,
u korist humanitarne
organizacije ili
poslove socijalnog,
lokalnog ili ekološkog
sadržaja**

Ko provodi odgojnu preporuku "Uključivanje u rad, bez naknade, u korist humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja"?

- Ovu preporuku provodi nadležni organ starateljstva tj. centar za socijalni rad **u saradnji s odgovornim licem** organizacije u kojoj radi maloljetnik.

Koja je procedura primjene odgojne preporuke "Uključivanje u rad, bez naknade, u korist humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja"?

- Organ starateljstva, zajedno sa ovlaštenom osobom humanitarne organizacije ili organizacije socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja sačinjava plan provođenja preporuke.
- Vaše dijete je dužno, u skladu s postavljenim planom organa starateljstva i odgovornim licem organizacije/ustanove koja provodi preporuku, ispunjavati ovaj plan.
- Po ispunjavanju svih obaveza iz plana, organ starateljstva obavještava tužioca koji donosi rješenje o nepokretanju pripremnog postupka ili sudiju koji donosi odluku o neprihvatanju prijedloga za izricanje krivične sankcije.
- Ukoliko Vaše dijete ne ispuni obaveze postavljene planom organa starateljstva, isti obavještava tužioca koji donosi naredbu o pokretanju pripremnog postupka prema Vašem djetetu.
- Vaše dijete može raditi najviše 60 sati u periodu od tri mjeseca, s tim da rad ne ometa njegovo školovanje ili zaposlenje.

Koja je svrha ove preporuke?

- preuzimanje odgovornosti Vašeg djeteta za nastalu štetu;
- angažiranje vlastitih potencijala da se šteta namiri;
- razvijanje radnih navika i odgovornosti prema poslu;
- razvijanje vještina funkcionisanja u radnom kolektivu;
- razvijanje odnosa s pretpostavljenim;
- poštivanje radnog vremena;
- poštivanje kućnog reda;
- usvajanje univerzalnih ljudskih vrijednosti;
- uspješnija reintegracija i resocijalizacija djeteta.



Odgojna preporuka

Liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulantno)

Ko izvršava odgojnu preporuku "Liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulatno)"?

- Ovu odgojnu preporuku izvršava ustanova ili organizacija koja se bavi pitanjima odvikavanja od ovisnosti u kojoj će se ova preporuka primjenjivati.
- Za praćenje njenog izvršenja zadužen je organ starateljstva/centar za socijalni rad koji najmanje jednom mjesečno izvještava o tome tužiocu ili sudiju.
- Ukoliko se Vašem djetetu izrekne odgojna preporuka liječenja, zbog bolesti ovisnosti, ista se provodi u zavodima za bolesti ovisnosti ili psihijatrijskim odjelima koji se bave bolestima ovisnosti.
- Ukoliko se Vašem djetetu izrekne odgojna preporuka liječenja, zbog ozbiljne sumnje na narušeno mentalno zdravlje Vašeg djeteta, ista se provodi u centrima za mentalno zdravlje, bolnicama i psihijatrijskim klinikama.

Kad se primjenjuje ova odgojna preporuka?

- Ako su utvrđena značajna odstupanja na planu ličnosti djeteta izazvana eventualnom sumnjom na uživanje alkohola ili opojnih droga, a što je potvrdio vještak psiholog ili neuropsihijatar.
- Ako je krivično djelo učinjeno pod uticajem konzumiranja alkohola ili opojnih droga.

Koja je procedura primjene odgojne preporuke "Liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi (bolničko ili ambulatno)"?

- S vašim djetetom i Vama kao roditeljem će organ starateljstva i ovlašteno lice odgovarajuće zdravstvene ustanove sačiniti plan tretmana. Ovaj plan mora voditi računa o sredini iz koje maloljetnik dolazi, njegovoj ličnosti, sposobnostima, mentalnom razvoju i okolnostima koje su dovele do izvršenja krivičnog djela.
- Prilikom tretmana se primjenjuju najmanje ograničavajuće mjere.
- Ukoliko Vaše dijete ispunji zadatke iz plana, organ starateljstva, na osnovu izvještaja zdravstvene ustanove, dostavlja izvještaj tužiocu ili sudiji koji donose odluke kojima se dalji postupak ne nastavlja.
- U slučaju da Vaše dijete nije ispunilo zadatke iz postavljenog plana nadležne zdravstvene ustanove, tužilac pokreće pripremni postupak a sudija postupa po prijedlogu krivične sankcije nadležnog tužilaštva.



Odgojna preporuka

**Uključivanje u
pojedinačni ili grupni
tretman odgojnih,
obrazovnih, psiholoških
i drugih savjetovališta**

**Ko izvršava odgojnu preporuku
"Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih,
obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta"?**

- Ovu odgojnu preporuku izvršava nadležni organ starateljstva (centar za socijalni rad) koji vrši odabir savjetovališta, i u saradnji sa odgovornim licem odabranog savjetovališta, sačinjava program rada sa Vašim djetetom.
- Vaše dijete se ovom preporukom može uključiti u pojedinačni ili grupni tretman, ili se može, u saradnji s odgovarajućom ustanovom, uključiti u program pohađanja kursa i polaganja ispita.
- Trajanje ove odgojne preporuke je od šest mjeseci do jedne godine.

**Kad se izriče odgojna preporuka
"Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih,
obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta"?**

- Ukoliko je vještak klinički psiholog ili neuropsihijatar kod djeteta utvrdio značajna odstupanja u njegovoj ličnosti izazvana eventualnom sumnjom na uživanje alkohola ili opojnih droga, te indikacije na druga psihička stanja ili duševnu bolest, a njihov nalaz potvrdio činjenicu da je i krivično djelo učinjeno pod uticajem konzumiranja alkohola ili opojnih droga, nekog psihičkog stanja ili duševne bolesti.
- Ukoliko se utvrdi da je Vaše dijete prekinulo školovanje i da nema dovoljno obrazovanja, a da je ta edukativna zapuštenost i neuključenost u obrazovni proces faktor rizika za njegovo daljnje ponašanje.

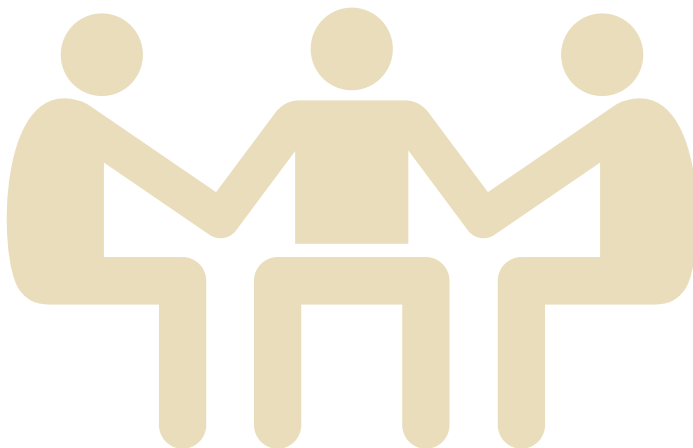
**Koja je procedura primjene odgojne preporuke
"Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih,
obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta"?**

- Vaše dijete posjećuje savjetovalište koje je izabrao nadležni organ starateljstva, individualno ili u grupi
- U okviru savjetodavnog ili psihoterapijskog tretmana:
 - analiziraju se događaji koji su doveli do takvog ponašanja;
 - razumijevaju se uticaji drugih na ponašanje Vašeg djeteta;
 - razumijeva se motivacija za takvo ponašanje;
 - razumijeva se posljedica određenog ponašanja;
 - razvija se svijest o vlastitim stavovima i njihovom uticaju na ponašanje;
 - razvija se samopoštovanje.

- Ukoliko Vaše dijete ispuni zadatke ove odgojne preporuke, organ starateljstva na osnovu izvještaja savjetovališta/ustanove u kojoj se provodi odgojna preporuka dostavlja izvještaj nadležnom tužiocu.
- Ukoliko je tužilac donio odluku o primjeni odgojne preporuke onda donosi naredbu o nepokretanju pripremnog postupka. Ukoliko je sudija donio odluku o primjeni odgojne preporuke, nakon pozitivnog izvještaja organa starateljstva donosi odluku o neprihvatanju krivične sankcije nadležnog tužilaštva.
- U slučaju da Vaše dijete nije ispunilo zadatke iz postavljenog plana nadležnog savjetovališta ili obrazovne ustanove, tužilac pokreće pripremini postupak a sudija postupa po prijedlogu krivične sankcije nadležnog tužilaštva.

Šta se od Vas kao roditelja očekuje tokom primjene ove preporuke?

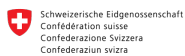
- Od Vas kao roditelja se očekuje puna saradnja i učestvovanje u savjetodavnimi psihoterapijskom radu. U okviru ovog rada, uz pomoć stručnjaka, tragaćete za uzrocima nastalih problema, a potom ćete naučiti nove i funkcionalne vještine komunikacije i nove obrasce u ponašanju, koje će Vašom primjenom, apsolutno doprinijeti poboljšanju Vašeg odnosa sa djetetom, ali i drugima.



PRAVDA ZA SVAKO DIJETE

*Biro za ljudska prava Tuzla
Human Rights Office Tuzla*

Izrada i izdavanje ove publikacije dio je UNICEF-ovog projekta „Pravda za svako dijete“ koji se realizuje uz podršku vlada Švedske i Švajcarske. Stavovi i mišljenja izneseni u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne odražavaju nužno politike i stavove



Švicarska agencija za razvoj i saradnju SDC